

JAVNI DISKURSI I POZICIJE MOĆI

20. znanstveno-stručni skup
VUKOVAR '91. - DVADESET I ŠESTA GODINA POSLIJE

20. '91

20. '91

20. znanstveno-stručni skup
**VUKOVAR '91. –
DVADESET I ŠESTA GODINA POSLIJE**

VUKOVAR '91.: JAVNI DISKURSI I POZICIJE MOĆI

PROGRAMSKA KNJIŽICA

Nakladnik:
Institut društvenih znanosti Ivo Pilar
Zagreb, Marulićev trg 19

Za izdavača:
Vlado Šakić

Uredili:
Dražen Živić
Sandra Cvikić

Dizajn:
O,ne radiona

Tisak:
Pixel

ISBN:
978-953-7964-59-7

20. znanstveno-stručni skup „Vukovar '91. – dvadeset i šesta godina poslije“ održava se u povodu obilježavanja *18. studenoga - Dana sjećanja na žrtvu Vukovara 1991. godine.*

Programsko-organizacijski odbor:

Dražen Živić (predsjednik), Ivana Bendra, Miljenko Brekalo, Anita Bušljeta Tonković, Sandra Cvikić, Petar Elez, Petar Macut, Slaven Ružić, Mirjana Semenić Rutko, Sanja Špoljar Vržina, Domagoj Tomas, Mateo Žanić, Ivana Žužul

Organizator:

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar – Područni centar Vukovar, Vukovar,
J. J. Strossmayera 25

Vukovar
13. i 14. studenoga 2017. godine

10:00 – 11:00

Memorijalno groblje žrtava iz Domovinskog rata
i masovna grobnica Ovčara – memorijal
(polaganje vijenaca i molitva)

11:30 – 12:30

Prijem dobrodošlice
u Područnom centru Instituta Pilar u Vukovaru
(J. J. Strossmayera 25)

Hotel Lav
Dvorana Ružička
(J. J. Strossmayera 18, Vukovar)

VUKOVAR '91.: JAVNI DISKURSI I POZICIJE MOĆI

PROGRAM SKUPA

12:30 – 13:00

Registracija sudionika

13:00 – 13:30

Pozdravne riječi i otvaranje prigodne izložbe i znanstveno-stručnog skupa

PRVA SJEDNICA

Moderatori: Anita Bušljeta Tonković i Dražen Živić

13:30 – 13:50

Sanja Špoljar Vržina

Antropologija Vukovara kroz testiranje foucaultovske niske: Vukovar '91. i dalje

13:50 – 14:10

Gordan Akrap i Mijo Knezović

Knjiga „Šutnja pape Pia XII.“ i „Vukovarska optužnica“ – modeli oblikovanja javnog znanja dezinformacijama

14:10 – 14:30

Miroslav Tuđman

Životni vijek difamacijskih diskursa o Vukovaru '91. i Domovinskom ratu

14:30 – 14:50

Zoran Komar

Hrvatski branitelji danas: između mita i stvarnosti

14:50 – 15:10

Stjepan Domjančić

Militarizacija javnog diskursa: nacionalna sigurnost i paradoks Vukovara

15:10 – 15:40

Predah uz osvježanje

DRUGA SJEDNICA

Moderatori: Ivana Žužul i Mateo Žanić

15:40 – 16:00

Andrija Platužić, Željko Živanović, Ozren Žunec

Sličnost i razlike bitaka za Verdun 1916. i Vukovar 1991.

16:00 – 16:20

Ivica Mandić

Srbijanska strateška nekompetentnost tijekom provedbe ratnih operacija u Istočnoj Slavoniji 1991./92. godine

16:20 – 16:40

Anita Dremel i Renato Matić

Sociologija „ekstremnog nasilja“: Tehnologizacija diskursa o vukovarskom iskustvu 1991.

16:40 – 17:00

Damir Bajsić i Sanja Držaić Medo

Seksualno zlostavljanje na području Vukovara za vrijeme Domovinskog rata

17:00 – 17:20

Josip Esterajher

Obrazac zločina: Vukovar, Srebrenica, Prekaze

17:20 – 18:00

Rasprava

18:30

Svečani domjenak

TREĆA SJEDNICA

Moderatori: Ivana Bendra i Petar Macut

09:30 – 09:50

Ivan Fremec

Pokolj ili sukob? – Vukovar '91. na Wikipediji

09:50 – 10:10

Tomislav Ćužić

Glavaševićev diskurs i diskursi o Glavaševiću

10:10 – 10:30

Roko Mišetić

Obilježja prirodnog kretanja stanovništva hrvatskog Podunavlja početkom XXI. stoljeća

10:30 – 10:50

Dražen Živić, Sandra Cvikić i Ivana Bendra

Poslijeratni tranzicijski razvoj obrazovnog sustava u Vukovaru

10:50 – 11:10

Stipe Kljaić

Emigrantski rad braće Oršanića u svjetlu hrvatskog pitanja u Jugoslaviji (1951. – 1968.)

11:10 – 11:40

Predah uz osvježenje

ČETVRTA SJEDNICA

Moderatori: Sandra Cvikić i Slaven Ružić

11:40 – 12:00

Ivan Markešić

Vjerske zajednice u Republici Hrvatskoj o migracijama, integraciji migranata i vrijednostima njihovih kultura

12:00 – 12:20

Julija Barunčić Pletikosić

Obnova nakon razaranja – pregled i stanje obnovljene sakralne arhitekture na području Vukovara i Vukovarsko-srijemske županije nakon velikosrpske agresije na Hrvatsku

12:20 – 12:40

Željko Pavić i Antun Šundalić

Katolicizam, kultura rada i antitržišni mentalitet u Hrvatskoj – empirijska analiza utemeljenosti jednog diskursa

12:40 – 13:00

Stanislav Šota

Religioznost i kritički osvrt mladih Vukovarskog dekanata na tečaj pripreve za brak te komparacija transgeneracijskih vrednota potrebitih za stabilnost i kvalitetu života u braku i obitelji

13:00 – 13:30

Rasprava i zatvaranje skupa

SAŽETCI

Sanja Špoljar Vržina

Antropologija Vukovara kroz testiranje foucaultovske niske: Vukovar '91 - i dalje

U ime foucaultovskih genealogija uvijek se zagovara i pregovara. Diskurs? Čiji? Razmjenjuju se naracije kozmopolitskih (inter) nacionalista koji mirotvore žrtve mirotvorenja. Spašavaju ljudi koji spašavaju sami sebe umišljajem u ime 'naroda', u ime 'radnika', u ime 'proletera', u ime 'manjina', u ime 'pregaoca', u ime 'drugačijih', u ime svih – i posljedično – u ime nikoga. Moć se propituje. Biomoć zaziva i zaključak ostaje (će ostati) netaknut – gdje je Vukovar danas? Gdje Europa? Gdje svijet? U radu se propituje ovo literarno nasljeđe intelektualnog 'tumaranja' kroz psihološko-psihijatrijski dijagnostički spektrom pozicioniranja humanista, sa posebnim osvrtom na poziciju Republike Hrvatske i Vukovar.

Gordan Akrap i Mijo Knezović

Knjiga „Šutnja pape Pia XII.“ i „Vukovarska Optužnica“ – modeli oblikovanja javnog znanja dezinformacijama

Modeli i načini na koje se pokušava oblikovati javno znanje nisu nepoznanica. Razvojem tehnika i tehnologija distribucije podataka, informacija i znanja, mijenjali su se i modeli, brzina te uspješnost utjecaja na oblikovanje javnog znanja. Posebnu opasnost za dugoročni integritet, identitet, postojanost i jedinstvo oko ključnih nacionalnih tema imaju ubačene dezinformacije koje kao takve nisu (odmah) prepoznate i oko kojih se, čak i kad se prepoznaju kao dezinformacije, lome koplja istinitosti. Autori će usporediti modele plasiranja dezinformacija u slučaju blagopokojnog kardinala bl. Alojzija Stepinca

(„Šutnja pape Pia XII.) i informacijskih operacija tijekom Domovinskog rata s naglaskom na Bitku za Vukovar (tzv. „Vukovarska Optužnica“). Autori će ukazati na brojne sličnosti u ova dva slučaja s obzirom na metode, ciljeve i korištena sredstva u plasiranju dezinformacija.

Miroslav Tuđman

Životni vijek difamacijskih diskursa o Vukovaru '91. i Domovinskom ratu

Dezinformacije, krivotvorine, pogrešne informacije kao proizvod informacijskih operacija, informacijskoga rata i crne propagande a protiv službene hrvatske politike, Domovinskoga rata i branitelja u proteklih su 27 godina bili predmetom mnogih analiza i studija. Sada je vrijeme da istražimo životni vijek tih dezinformacija i krivotvorina: u kojem diskursu su se javljale (političkom, medijskom, znanstvenom, itd.), koliki im je bio životni vijek, te kada i zašto su nestajali iz pojedinih javnosti. Predmet istraživanja nije nastanak i sadržaj samih dezinformacija i krivotvorina, već njihov život u pojedinim diskursima, tj. njihova trajnost, preklapanje, česti transfer iz jednoga diskursa u drugi, te zastarijevanje i nestanak. Nije sporno da „fizički“ život dezinformacija i krivotvorina ima vijek trajanja koliko i medij na kojem su pohranjeni. No, život dezinformacija i krivotvorina kao dio javnoga, društvenoga, političkoga, znanstvenoga, povijesnoga, itd., diskursa slijedi logiku svake društvene pojave: javlja se u određeno vrijeme, ima veći ili manji utjecaj na pojedine događaje i odluke, a potom umire bilo zato što su ispunile svoju svrhu ili zato što javnost za njih gubi svaki interes. „Smrt“ dezinformacija i krivotvorina nastupa njihovim razotkrivanjem i demaskiranjem, odnosno gubitkom svoje primarne funkcije. No, istovremeno svjedočimo da zastarijevanjem i umiranjem dezinformacija i krivotvorina u jednom diskursu (ili za

jednu javnost), ne znači da one nisu nastavile živjeti u nekom drugom diskursu i javljaju se kao relevantne poruke za neku drugu javnost. Istraživanje difamacijskih diskursa o Vukovaru '91. i Domovinskom ratu temelji se na empirijskim primjerima, ali ima ambiciju dati i teorijske naznake razumijevanju trajnosti difamacijskih diskursa, odnosno razumijevanju zastarijevanja znanja što ga pojedini diskursi generiraju.

Zoran Komar

Hrvatski branitelji danas: između mita i stvarnosti

Premda se o hrvatskim braniteljima gotovo svakodnevno govori i piše, začuđujuće je malo objektivnih spoznaja o toj populaciji, što dakako otvara prostor raznim špekulacijama i nerijetko iskrivljenim ili posve netočnim predodžbama koje se nameću u javnosti. Deklarativno i uglavnom prigodničarski branitelje se proglašava najzaslužnijim za izborenu slobodu i neovisnost, ističe se njihova hrabrost, domoljublje i spremnost na žrtvovanje, uzdiže ih se na pijedestal mita, poput onog o Davidu i Golijatu. Istovremeno, spontano ili planski, branitelje se u domaćim medijima prikazuje (i) kao privilegiranu kastu, skromnih obrazovnih i demokratskih potencijala, sklone incidentnom ponašanju, čak s potencijalno rušilačkim namjerama prema legitimno izabranoj vlasti. U tako polariziranoj, gotovo shizoidnoj javnoj slici ostaju u sjeni, prikriiveni ili nepoznati, stvarni problemi s kojima se hrvatski branitelji suočavaju danas, od narušenih ili razorenih obiteljskih odnosa, učestalih obolijevanja, prijevremenih smrti do izrazito visokih stopa samoubojstava. Činjenice govore da je 20 godina iza Domovinskog rata više od 10% hrvatskih branitelja pokojnih, da umiru u prosječnoj dobi od oko 51 godine života i da su njihove stope suicida dvostruko više nego u civilnoj populaciji, s tendencijom daljnjeg porasta. Prema tim podacima „najzaslužniji za

slobodu i neovisnost“ u stvarnosti su postali najranjivijom skupinom u hrvatskom društvu, kojoj je ugroženo elementarno ljudsko pravo: pravo na život. Uz iznošenje novijih podataka koji daju objektivniji uvid u probleme s kojima se suočavaju hrvatski branitelji i njihove obitelji danas, u radu se raspravlja o mogućnostima prevladavanja aktualnog (institucionalnog i vaninstitucionalnog) odnosa prema braniteljskoj populaciji.

Stjepan Domjančić

Militarizacija javnog diskursa: nacionalna sigurnost i paradoks Vukovara

Ukoliko bismo iskustvu Vukovara 1991. željeli pridružiti ključna obilježja, mogli bismo istaknuti sljedeća: humanitarna tragedija, solidarnost, zajedništvo. U javnom diskursu, općenito smo svjedočili pobjedi općeljudskih, univerzalnih vrijednosti nad surovošću. Vukovar 1991. tretiran je u hrvatskom javnom diskursu kao nadpolitičko pitanje, pitanje univerzalnih vrijednosti. S obzirom na to, možemo reći kako javni diskurs o Vukovaru 1991. ima većinu obilježja da bude objedinjujući faktor, a ne izvorište suprotnosti. Nadalje, taj javni diskurs nosi bitna obilježja liberalno-demokratske tradicije (naglašavanje ljudskih prava i sloboda, humanitarna dimenzija) nasuprot real-političkoj tradiciji. Taj koncept može se pratiti sve do mirne reintegracije Hrvatskog Podunavlja, kad su politički ciljevi ostvareni isključivo uporabom političkih, a ne vojnih sredstava. Upravo ta činjenica trebala bi predstavljati ogroman kapital za budućnost i zalag za sprječavanje značajnijeg utjecaja militantnog diskursa. Pitanje je, zašto se, unatoč tome, javni diskurs posljednjih godina počeo mijenjati. Znanstveni diskurs sve se više povlači pred političkim diskursom kad je riječ o Domovinskom ratu i iskustvu Vukovara. Liberalno-demokratski pristup

rješavanju društvenih suprotnosti pomalo gubi dah; univerzalne vrijednosti bivaju zamijenjene konceptima partikularnih interesa. Što je u svemu tome uzrok, a što posljedica? Je li javni diskurs o/u Vukovaru uvezen ili je autentičan? To su neka od pitanja koja tematizira ovaj rad. Promjena javnog diskursa u Vukovaru velikim dijelom korespondira i reflektira promjenu diskursa nacionalne sigurnosti. Iz analize hrvatskih strateških dokumenata u području obrane i sigurnosti, odnosno uglavnom neuspješnih pokušaja na njihovom inoviranju, proizlazi da se u Hrvatskoj dogodila regresija. Jedan relativno uspješan projekt strateškog konceptualiziranja, proveden 2002. godine, nije poslužio ni kao primjer ni kao poticaj za sustavno uređenje područja strateškog konceptualiziranja. Ukoliko bismo izvršili periodizaciju strateške konceptualizacije u Hrvatskoj, mogli bismo reći kako u razdoblju 2000. – 2013/14., kad se usvajaju temeljni strateški dokumenti, dominira pristup sigurnosti temeljen na liberalnoj teoriji, a u praksi je to razdoblje dominantno obilježeno pripremom i konačnim pristupanjem euroatlantskim integracijama (NATO i EU). Nakon 2014. godine možemo zamijetiti jačanje tradicionalnog pristupa sigurnosti, odnosno militarizacije sigurnosti. Tada se zbiva proces nove sekuritizacije koji ne treba promatrati i analizirati isključivo na nacionalnoj razini. Naime, ovaj recentni proces sekuritizacije, globalno gledajući, potaknut je dominantno krizom u Ukrajini („prijetnje s Istoka“) i usponom tzv. Islamske države ili svime onime što se obično naziva „prijetnjama s juga“. I dok je Ukrajinska kriza kod država europskog istoka (prvenstveno Poljska i baltičke države) dovela do jačanja tradicionalnog pogleda na sigurnost, a u izvjesnoj mjeri i povratak hladnoratovske retorike, „prijetnje s juga“ su utjecale na redukciju percepcije pojedinih društvenih problema isključivo kao sigurnosnih (npr. migracije). U Hrvatskoj su ovi globalni procesi pali na plodno tlo jer je dugo vrijeme postojalo latentno nezadovoljstvo dominacijom liberalnog pristupa. Pri tom, Hrvatska se može svrstati među države, gore navedene druge

skupine, koje su više bile pod dojmom tzv. „prijetnje s juga“. S obzirom da su upravo te „prijetnje“, odnosno njihove posljedice (migracije) pružile dodatni zamah europskoj desnici, danas se u Europi vrlo lako može uočiti korelacija između pristupa sigurnosti i vladajuće političke grupacije. Ovaj trend je daleko uočljiviji u tzv. europskim tranzicijskim, postkomunističkim državama, negoli u državama „staroga zapada“. Sigurnost koja je i u državama „nove Europe“ godinama bila neideologizirano pitanje, koje je gotovo svuda bilo depolitizirano, u smislu da se nije tretiralo isključivo kao pitanje države, već kao pitanje društva u cjelini, danas ponovo postaje politizirano i ideološko pitanje.

Andrija Platužić, Željko Živanović i Ozren Žunec **Sličnosti i razlike bitaka za Verdun 1916. i Vukovar 1991.**

Dvije bitke, jedna s početka, a druga s kraja dvadesetog stoljeća, za Verdun 1916. i za Vukovar 1991. po mnogo čemu su različite. U samim bitkama, u širim okolnostima u kojima su se dogodile, te u njihovim značenjima za države koje su u njima sudjelovale postoje brojne različitosti poput: apsolutnih veličina i omjera sukobljenih snaga; konteksta svjetskog nasuprot lokalnom ratu; simbolike prve bitke za pomirbu Francuske i Njemačke, nasuprot izostanku bilo kakve slične konvergencije odnosa Hrvatske i Srbije prema drugoj bitci. Postoje također i izrazite sličnosti i analogije. Između ostalog one uključuju jednostavne prostorno vremenske sličnosti. Tako je na primjer smještaj Verduna unutar Francuske u odnosu prema Njemačkoj sličan smještaju Vukovara unutar Hrvatske u odnosu prema Srbiji, a djelomično vremensko preklapanja bitke na Somi i bitke za Verdun, slično je vremenskom preklapanju operacija u zapadnoj Slavoniji i bitke za Vukovar. No, prisutne su i složenije, asimetrične analogije

primjerice između planiranih ciljeva strategije iscrpljivanja prisutne u prvom slučaju s izazvanim učincima na demografske procese u vremenski nerazmjerno dužem razdoblju u drugom slučaju. U izlaganju će se razmotriti navedene i ostale uočene sličnosti, razlike, analogije i kontrasti tijekom samih bitaka, ali i u njihovom širem ratnom kontekstu, te poslijeratnim razdobljima.

Ivica Mandić

Srbijanska strateška nekompetentnost tijekom provedbe ratnih operacija u Istočnoj Slavoniji 1991./92. godine

Strategijsko vođenje je učinkovito prakticiranje strategijskog umijeća. Strategijsko umijeće je vješta formulacija, koordinacija i primjena ciljeva, načina i sredstava poradi ostvarenja nacionalnih interesa. Majstor strategijskog umijeća je ključan za tri uloge: strategijski vođa, strategijski teoretičar i strategijski praktičar. Prva je usredotočena na sposobnost pružanja vizije i usredotočenja, rabi zapovijedanje i vještinu vođenja suradnika, te inspirira druge u razmišljanju i djelovanju. Druga se usredotočuje na sposobnost proučavanja povijesti ratovanja, izvlači svrsishodne zaključke, oblikuje strategijske koncepte i teorije, integrira ih s elementima moći i nacionalnim strategijama, te poučava i mentorira o strategijskom umijeću. Treća, strategijski praktičar, usredotočuje se na sposobnosti dubokog razumijevanja razina rata i njihovog odnosa sa strategijom; razvijanje i izvršavanje strategijskih planova izvedenih iz združenih smjernica; uporaba snaga i drugih aspekata vojne moći; te ujedinjavanje vojnih i nevojnih aktivnosti prema zajedničkim ciljevima. Dok je majstor kompetentan u sve tri, u stvarnosti različite osobnosti, dužnosti i okružja mogu učiniti jednu od uloga dominantnom. Ništa od prethodnog nisu riješile srbijanske

vođe u osvit početka rata 1991. godine. Povijest zapovijedanja u ratu se sastoji od beskrajne potrage za pouzdanim podacima. Bivša JNA je prosudila snage RH u Istočnoj Slavoniji na sljedeći način:

1. Zbor narodne garde (ZNG) -12.000-14.000 ljudi u brigadama Vukovar, Osijek, Vinkovci i vjerojatno Đakovo.
2. Snage MUP-a oko 10.000 - 11.000 ljudi grupirani u 3 policijske uprave (Osijek, Vukovar, Vinkovci)
3. Snage HDZ oko 6.000-8.000 ljudi organiziranih po mjesnim zajednicama.

Prethodne podatke potrebno je komentirati sa stajališta obavještajne pripreme bojišta ali i strateških kompetencija vojnog vodstva bivše JNA. Unatoč sveprisutnoj „istini“ kako je „Uprava bezbednosti SSNO“, kolokvijalno zvana „KOS“ znala sve, očigledno je kako nije znala, pa skoro ništa. Na tako prosuđene snage RH, samo u područje Istočne Slavonije bivša JNA poslala snage ekvivalenta dva korpusa kopnene vojske uz potporu jednog zrakoplovnog korpusa. Zaključno sa okupacijom Vukovara, te snage su pretrpjele strašne gubitke:

1. Ranjenih 5063 od čega 2126 teško (rane glave i vrata)
2. Mrtvih 833

Nepovratni gubici bivše JNA (mrtvi i teško ranjeni) u manje od sto dana rata u Istočnoj Slavoniji iznosili su 2959 ljudi. Uz odaziv na mobilizaciju manji od 30%, posve je nejasno u kakvom je „kognitivnom limbu“ obitavalo političko i vojno vodstvo ex-Jugoslavije. Na početku ofenzivnih ratnih operacija u Istočnoj Slavoniji (19. rujna 1991.) cilj istih je definiran na način „*okružiti i razbiti snage Republike Hrvatske u Slavoniji, deblokirati jedinice i vojne objekte, izbiti na liniju Našice - Sl. Brod i biti u gotovosti za produženje napada ka Koprivnici i Okučanima*“. Već u rujnu 1991. godine ciljevi ratnih operacija se dramatično reduciraju na zaštitu „*Srba i područja gdje oni žive*“. Povijest ne bilježi tako brzu promjenu ciljeva rata ali niti nesklad između ciljeva i sredstava. Naprosto, bivša JNA nije imala vojne moći

da ostvari ono što je planirala, niti je ikada bila 4. vojna sila u Europi, bez obzira na sveprisutnu istinu kako je tome tako. Kroz povijest zapovjednici su uvijek morali birati između dva osnovna načina za rješavanje neizvjesnosti. Jedno rješenje je bilo stvaranje vojske kojoj će biti dopušteno činiti samo ono što se može kontrolirati, ili, dizajnirati organizacije i operacije na takav način koji će omogućiti provedbu operacije bez potrebe za stalnim nadzorom. Bivša JNA je uporabila „976 artiljerijskih oruđa i 17.647 ljudi“ u Istočnoj Slavoniji ispaljujući više od 80% neosmotrenih projektila. Topnički udari su bili temeljni način provedbe borbenih djelovanja uz sporadičnu uporabu oklopnih i mehaniziranih postrojbi. Bivša JNA je samo u napadu na Vukovar izgubila više od 110 tenkova i borbenih vozila pješakaštava. Nije odviše teško zaključiti kako je bivša JNA bila duboko centralizirana organizacija kako u planiranju tako i u provedbi. Samoinicijativa u duboko ideologiziranoj organizaciji nije bila stvarno dopuštena. Manevarsko ratovanje je bilo izvan kognitivnog dosega vojnog vrha bivše Jugoslavije. Stoga je i cilj ovoga rada dokazati kako je bivša JNA bila poražena u kognitivnoj sferi na strateškoj razini i prije otpočinjanja borbenih djelovanja.

Anita Dremel i Renato Matić

Sociologija „ekstremnog nasilja“: Tehnologizacija diskursa o vukovarskom iskustvu 1991.

Okrutan i apsurdan zločin nalazi se onkraj tradicionalnog pojma nasilja. Nasilje po definiciji uvijek teži razoriti ili prouzročiti neki stupanj patnje, ali okrutnost uključuje dodatnu dimenziju koja povrh boli, patnje i destrukcije uključuje ponižavanje i degradaciju. Roy Gutman već je 2. kolovoza 1992. pisao u Newsweeku o okrutnostima – masakrima, činovima mučenja, silovanjima, deportacijama i logorima

(a godinu poslije tekst je doživio i prijevod na francuski jezik) u (kako kaže) najbogatijoj i najotvorenijoj među zemljama komunističkog bloka. Na tragu Veronique Nahoum-Grappe (1993.) i njezine antropologije „ekstremnog nasilja“, pokušat ćemo ocrtati sociološki fokus pri razmatranju ekstremnog nasilja u Vukovaru 1991. godine. Pri tome nam je od posebnog interesa činjenica da je proizvodnja diskursa o ratnim događajima (partikularno ili totalno) ideološki intonirana bilo da se radi o osobnim svjedočanstvima, političkom javnom diskursu, diskursu različitih medija, internetskih portala, bilježaka o Vukovarskoj bitci u različitim enciklopedijama ili pak školskih udžbenika. S obzirom na diskurzivnu proizvodnju događaja koji su ekstremno nasilni, nužno je u pokušaju dolaska do objektivne istine o vukovarskom iskustvu kritički reflektirati o fundamentalno različitim interesima ideološkog i znanstvenog diskursa te o metodološkom problemu objektivnosti, posebno pri bavljenju temom ekstremnog nasilja. Pokušat ćemo ocrtati pojam diskursa relevantan u društvenim znanostima te uokviriti diskurs, kao faktor konstrukcije zbilje, u teoriju moći, jer se diskurs vidi u terminima hegemonijskih procesa. Istražiti hegemonijsku borbu različitih diskursa u interpelaciji različitih subjektnih pozicija s kojih se uopće može govoriti znači istražiti tehnologizaciju diskursa, a to je proces moguće intervencije u sferu diskurzivnih praksi s ciljem konstruiranja nove hegemonije u određenom poretku diskursa.

Damir Bajsić i Sanja Držaić Medo

Seksualno zlostavljanje na području Vukovara za vrijeme Domovinskog rata

Tijekom Domovinskog rata u Republici Hrvatskoj je prema neslužbenim podatcima oko 2500 osoba postalo žrtvom kaznenih djela seksualnog zlostavljanja od čega je najveći broj

kaznenih djela seksualnog zlostavljanja zabilježen u Istočnoj Slavoniji i to na području Vukovara. Rad se bavi žrtvama seksualnog zlostavljanja u Vukovaru za vrijeme Domovinskog rata. Cilj ovog rada je istražiti zašto je ratni zločin seksualnog zlostavljanja tabu tema u Republici Hrvatskoj i zašto je broj prijavljenih slučajeva seksualnog zlostavljanja manji od stvarnog broja počinjenih kaznenih djela. U radu će se osim teorijske analize provesti i empirijska analiza podataka iskaza žrtava, zapisa o učinjenim istražnim radnjama i donesenim pravomoćnim presudama za kaznena djela seksualnog zlostavljanja te će se pokušati izvesti zaključak i uputiti na razloge zašto ne postoji zadovoljavajući broj pravomoćnih presuda za kaznena djela seksualnog zlostavljanja na području Vukovara s obzirom na broj zabilježenih slučajeva počinjenja istih djela.

Josip Esterajher

Obrazac zločina: Vukovar, Srebrenica, Prekaze

Tijekom agresije Jugoslavije/Srbije 90-tih godina prošlog stoljeća na ozemlju Hrvatske, BiH i Kosova počinjeni su zločini nad nesrpskim stanovništvom koji imaju više dodirnih točaka te tvore obrazac ponašanja tadašnjeg srbijanskog režima. U navedenim slučajevima riječ je o istom ideološkom ishodištu, namjeri za teritorijalnim širenjem Srbije (srpskog etničkog prostora) temeljenoj na jasnom političkom određenju vrha režima u Beogradu i uporabi elitnih vojnih i policijskih postrojbi. Provođenje vojnih aktivnosti tad je praćeno podrškom najvećeg dijela srbijanske javnosti, a režim je sustavno manipulirao činjenicama, primjerice slanjem brojnih lažnih vijesti o neprijatelju, početnim nijekanjem a potom i minoriziranjem zločina. U navedenim slučajevima, o čemu svjedoče međunarodne optužnice i presude, utvrđeno je postojanje masovnih grobnica. Unatoč

tomu, službeni Beograd tad je navedene zločine stavljao u kontekst „dugotrajnih zločina nad Srbima“, iskazujući nedostatak prihvaćanja odgovornosti za počinjene zločine, eventualno ukazujući na postrojbe lokalnih Srba. Također postoji odbijanje i nespremnost za suđenje počiniteljima, sudi se obično osobama koje nisu pripadnici JNA/Vojske Srbije, a pogotovo se ne procesuiraju pripadnici srbijanskog vojnog vrha. Također valja ukazati i na međunarodnu komponentu, optužnice i presude za počinitelje navedenih zločina. U radu će se ukazati i na razlike i specifičnosti svakog od počinjenih zločina (počinitelji, vrijeme počinjenja zločina u odnosu na početak sukoba, broj žrtava i sl.). U konačnici valja ukazati na posljedice navedenih zločina, koji u pravilu nisu ostvarili postavljene srbijanske političke i vojne ciljeve (osim djelomično kod Srebrenice) i činjenicu da su polučili suprotan efekt – postali su utemeljiteljski mitovi borbe za slobodu sva tri naroda i države protiv velikosrpske agresije.

Ivan Fremec

Pokolj ili sukob? – Vukovar ‘91. na Wikipediji

U radu se polazi od činjenice da je Wikipedija, najveća svjetska internetska enciklopedija, zahvaljujući modelu koji omogućava svim internetskim korisnicima slobodan unos i izmjenu podataka jedna od najvećih platforma javnog diskursa. Upravo zbog toga što korisnici imaju gotovo neograničenu slobodu uređivanja Wikipedija katkad postaje poprište različitih interpretacija povijesnih činjenica, što je vidljivo u člancima koji obrađuju tematiku ratnog Vukovara. U radu su obrađeni članci s hrvatske (poddomena .hr) i srpske Wikipedije (poddomena .sr) metodom kontrastivne analize i analize diskursa u teorijskom okviru kognitivne lingvistike, kao i sama potkrijepljenost navoda izvorima i njihova točnost. Cilj je rada provjeriti

postoje li razlike u diskursu članaka i prezentaciji podataka s hrvatske i srpske Wikipedije koji se bave istom temom s naglaskom na izbor leksema i frazema te koliko je Wikipedija kao slobodna enciklopedija ujedno platforma političkog diskursa prožetog subjektivizmom.

Tomislav Čužić

Glavaševićev diskurs i diskursi o Glavaševiću – pitanja identiteta

Kao oblik društvenoga identiteta nacionalni je identitet složen od više identiteta odnosno, rečeno strukturalistički, „podidentiteta”: Bežen, primjerice, navodi etnički identitet, geografsko-teritorijalni identitet, povijesno-politički identitet, jezični identitet, kulturni identitet u užemu smislu (običaji, znanost, umjetnost, sport itd.), vjerski identitet i sl. U izlaganju nastojimo poneke odraze tih identiteta odčit(av)ati u *Pričama iz Vukovara* Siniše Glavaševića, koje se prvenstveno smatraju tematski relativno raznovrsnim nizom tekstova koji primarno pripadaju antiratnome literarnome ili, tek šire gledajući, hibridnomu literarno-novinskomu diskursu – premda je Glavaševićev javni diskurs u prvome redu, dakako, povezan s novinarstvom, tj. s medijskim diskursom, odnosno s njegovim izvješćivanjem iz ratom razorena grada u vrijeme srpske agresije na Hrvatsku. Glavaševićeve se priče, drugim riječima, nadaju kao svojevrsan humanistički/antiratni literarni (preciznije, lirsko-esejistički) *nastavak*, ili čak *naličje*, njegovih novinarskih ratnih izvještaja. S druge strane diskursi o Glavaševiću u neku ruku projiciraju društvenu, tj. nacionalnu emocionalnu energiju koja se odnosi na (ratne) početke suvremene hrvatske državne samostalnosti: Glavaševićev glas u javnome (općenacionalnome) diskursu funkcionira/figurira kao simbol otpora u kontekstu te agresije, opirući se medijskoj moći bivše države. Pritom se neizravno nameću propitivanja kako

vukovarski mikrosvijet, u identitetskome smislu, odražava neka zbivanja i procese društva kojemu taj svijet u širemu smislu neraskidivo pripada (društvu kao zamišljenu socijalnomu makroprostoru). Osim toga u izlaganju ćemo promotriti književne/ književnoznanstvene poglede na Glavaševićeve *Priče* te se osvrnuti i na neke povijesne i jezične kontroverze koje se u javnome ili znanstvenome diskursu gdjegdje povezuju s njegovim imenom.

Roko Mišetić

Obilježja prirodnog kretanja stanovništva hrvatskog Podunavlja početkom XXI. stoljeća

Tema ovoga rada vezana je za krajnji istočni hrvatski pogranični prostor koji u regionalnom smislu pripada hrvatskom Podunavlju. Zapravo se radi o dvadeset i pet jedinica lokalne samouprave (*Gradovi: Beli Manastir, Ilok, Vukovar te općine: Bilje, Bogdanovci, Borovo, Darda, Draž, Čeminac, Erdut, Ernestinovo, Jagodnjak, Kneževi Vinogradi, Lovas, Markušica, Negoslavci, Nijemci, Petlovac, Popovac, Stari Jankovci, Šodolovci, Tompojevci, Tordinci, Tovarnik i Trpinja*) smještenih u Osječko-baranjskoj i Vukovarsko-srijemskoj županiji koje su u vrijeme Domovinskog rata u cijelosti bile pod okupacijom (iz analize je izostavljeno osam bivših okupiranih naselja koja pripadaju gradovima i općinama hrvatskog Podunavlja koji su bili samo dijelom okupirani). Negativne posljedice rata jasno su se očitovale i još uvijek se očituju kako u ukupnom kretanju tako i u strukturama stanovništva. Stoga je i logično da su promjene biološkog sastava stanovništva i njegovo ubrzano starenje za posljedicu imale slabljenje bioreproduktivnog potencijala ovoga prostora. Rezultat spomenutih procesa je negativno prirodno kretanje stanovništva hrvatskog Podunavlja koje je, s različitim intenzitetom, prisutno i u prvih petnaest godina XXI. stoljeća. Stoga će

se u ovom radu analizirati obilježja prirodnog kretanja stanovništva u navedenom razdoblju na razini jedinica lokalne samouprave (gradova i općina) kako bi se utvrdile razlike na mikroregionalnoj razini te ukazalo na moguće posljedice negativnih procesa.

Dražen Živić, Sandra Cvikić i Ivana Bendra

Poslijeratni tranzicijski razvoj obrazovnog sustava u Vukovaru

U ovom radu se daje prikaz procesa reintegracije obrazovnog (osnovnoškolskog) sustava u gradu Vukovaru po završetku Domovinskog rata i okupacije Hrvatskoga Podunavlja. Društveno-politički post-konfliktni kontekst razvoja obrazovnog (osnovnoškolskog) sustava u Vukovaru analizira se kroz sociološko-demografski pristup u okviru tri međusobno komplementarna istraživanja. Naime, prvi demografski okvir istraživanja temelji se na analizi raspoloživih statističkih podataka kao i diskursa vezanog uz populacijske trendove i procese koji su doveli do nepovoljnih dinamičkih pokazatelja na području grada Vukovara. Drugi sociološki okvir istraživanja temelji se na analizi sadržaja *Vukovarskih novina* u kojima se istražuje društveno-politički diskurs vezan uz razvoj i funkcioniranje osnovnoga školstva u gradu Vukovaru. U konačnici, treće sociološko istraživanje analizira društveno-politički – nacionalni i međunarodni – okvir obrazovne prakse implementiranih razvojnih politika (zakonodavno-normativni okvir reintegracije u obrazovni sustav RH) i projekata (npr. Projekt „Nova škola“) u javnom i znanstveno-stručnom diskursu koji ih prati. Rad stoga, kroz teorijski okvir kritičke analize diskursa u svom zaključku ukazuje na načine na koji se reintegracija obrazovnog (osnovnoškolskog) sustava u gradu Vukovaru provodila zadnjih dvadeset godina, ali i dinamiku odnosa društveno-

političkih faktora koji snažno utječu na daljnji integrativni razvoj ne samo obrazovnog sustava nego i društva u cjelini.

Stipe Kljaić

Emigrantski rad braće Oršanića u svjetlu hrvatskog pitanja u Jugoslaviji (1951. – 1968.)

Brača Ante (1907. – 1959.) i Ivan Oršanić (1904. – 1968.) su svojim rođenjem i životnim počecima neodvojivo vezani uz vukovarski kraj i Vukovarsko-srijemsku županiju. Naime, Ivan je predavao matematiku u Vukovaru, dok je Ante i rođen 1907. u Vukovaru i u njemu pohađao gimnaziju, dočim se Ivan rodio u Županji 1904. godine. Izlaganje će se posvetiti njihovoj djelatnosti u emigraciji od 1951. kada su pokrenuli časopis Republika Hrvatska u Buenos Airesu do smrti starijeg brata Ivana Oršanića 1968. godine. U središtu analize će biti njihov pogled na hrvatsko nacionalno pitanje u titoističkoj Jugoslaviji.

Ivan Markešić

Vjerske zajednice u Republici Hrvatskoj o migracijama, integraciji migranata i vrijednostima njihovih kultura

Izbjeglička kriza koja je u 2015. pogodila mnoge europske zemlje pa tako i Hrvatsku, u pitanje je dovela također mnoge do tada proklamirane i prakticirane vrijednosti Europske unije o prihvaćanju drugoga i drukčijeg, posebno onu o slobodi kretanja ili pak onu o pravilima traženja i dodjele azila. Ne čudi stoga da je migracijska kriza podijelila europske vlastodržce na one koji su zagovarali dolazak

migranata (kao npr. njemačka kancelarka Angela Merkel), svejedno na njihovu boju kože, svjetonazor, religijski i nacionalno pripadanje, i onih (kao npr. mađarski premijer Viktor Orban ili slovački premijer Robert Fico) koji su bili i jesu još uvijek protiv ulaska posebno muslimanskih migranata u njihove zemlje, odnosno prihvaćali su one migrante koji su se izjašnjavali kao kršćani. Autor se u ovome članku bavi odnosnom vjerskih zajednica u Republici Hrvatskoj prema migracijama (uopće), a zatim prema migracijama inovjeraca (nekršćana) u Europsku uniju i u Republiku Hrvatsku te istražuje kakav je pojedinačno stav kako onih vjerskih zajednica koje su potpisale sporazum sa Svetom Stolicom (Katolička crkva) tako i onih koje su sličan sporazum potpisale s Vladom Republike Hrvatske, prema integraciji migranata u Europsku uniju i slijedom toga u hrvatsko društvo te pronalaze li te vjerske zajednice u kulturama migranata vrijednosti koje bi bilo korisno integrirati / unijeti u hrvatsko društvo.

Julija Barunčić Pletikosić

Obnova nakon razaranja – pregled i stanje obnovljene sakralne arhitekture na području Vukovara i Vukovarsko-srijemske županije nakon velikosrpske agresije na Hrvatsku

Sakralna arhitektura (katoličke ali i drugih vjerskih zajednica u Hrvatskoj, iako su u najvećem broju oštećeni i razoreni objekti Katoličke Crkve) samo je dio oštećene i razorene kulturne baštine, odnosno svih spomenika kulture Republike Hrvatske, o čemu potpune podatke ima Ministarstvo kulture Republike Hrvatske koje je neposredno nakon završetka rata vodilo evidenciju i napravilo popis ratnih šteta na nepokretnim spomenicima kulture, među njima i spomenicima crkvene arhitekture (završno izvješće toga

popisa napravljeno je 1999. godine). Prema današnjem teritorijalno-administrativnom ustroju Katoličke crkve, Vukovar i njegova okolica dio su Vukovarskog dekanata u sklopu Đakovačko-osječke nadbiskupije. Na području toga Dekanata tijekom Domovinskog rata lakše je ili teže uništeno, odnosno do temelja razoreno više od 20 sakralnih objekata (što uključuje crkve, kapelice, samostane, svetišta). Izlaganje donosi pregled koliki su bili razmjeri njihova razaranja, kakvo je današnje stanje tih objekata u Vukovaru i okolici te u kojoj su mjeri i kada obnovljeni. Podaci o obnovi kulturne baštine (sakralne arhitekture) prikupljeni su najvećim dijelom na temelju izvješća Konzervatorskog odjela u Vukovaru Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture RH.

Željko Pavić i Antun Šundalić

Katolicizam, kultura rada i antitržišni mentalitet u Hrvatskoj – empirijska analiza utemeljenosti jednog diskursa

Od pionirskog istraživanja Maxa Webera nastaje eksplicitni diskurs kojim se pretpostavlja da katolicizam, kao kontrapunkt protestantskoj etici usmjerenoj prema odricanju i štednji, dovodi do negativnog odnosa prema radu i materijalnom uspjehu, time djelujući kao razvojna prepreka. S druge strane, neki autori, poput Michaela Novaka, ističu da i katolički socijalni nauk naglašava duhovnu komponentu rada bez koje nema moralne osnove tržišnog kapitalizma. U ovom se radu analiziraju elementi katoličkog socijalnog nauka koji problematiziraju pitanje kulture rada, tržišnog kapitalizma i njegovog moralnog smisla, osobito kada je u pitanju Katolička crkva u Hrvatskoj i razvoj hrvatskog društva u tranzicijskom i posttranzicijskom razdoblju. Na ovaj se način želi utvrditi je li diskurs o katolicizmu kao doktrini koja nema elektivni afinitet u odnosu na tržišni kapitalizam utemeljen

na racionalnim argumentima ili je ovaj diskurs rezultat ideološkog, ahistorijskog i površnog shvaćanja razlika između pojedinih religija i kršćanskih konfesija. U anketnom istraživanju provedenom na uzorku studenata Ekonomskog fakulteta u Osijeku (N=293) provjeravalo se ovo istraživačko pitanje, odnosno nastojalo utvrditi u kojoj je mjeri (katolička) religioznost povezana s raznim aspektima odnosa prema radu i tzv. egalitarnim sindromom kao elementom antitržišnog mentaliteta. Istraživanje je potvrdilo da se ranije validirana skala protestantske etike sastoji od četiri neovisne dimenzije – vrijednosti teškog rada, vrijednosti slobodnog vremena, unutarnje motivacije za rad i asketizma, od kojih je samo prva (pozitivno) korelirana s religijskom samoidentifikacijom. S druge strane, niti jedna komponenta egalitarnog sindroma nije povezana s religioznošću pojedinca. Stoga se može reći da je povezanost katoličke religioznosti i odnosa prema radu djelomično potvrđena, pri čemu u obzir treba uzeti i alternativne interpretacije dobivenih rezultata, poput društvene integritetnosti koja može utjecati i na religioznost i na vjeru u postizanje uspjeha vlastitim teškim radom. Iz toga se može zaključiti i da rezultati istraživanja ne potvrđuju diskurs o nepostojanju afiniteta između katolicizma i tržišnog kapitalizma, bar na individualnoj razini koja je mjerena ovim istraživanjem.

Stanislav Šota

Religioznost i kritički osvrt mladih Vukovarskog dekanata na Tečaj pripreme za brak te komparacija transgeneracijskih vrednota potrebitih za stabilnost i kvalitetu života u braku i obitelji

U radu autor analizira i kritički se osvrće na provedeno istraživanje među šezdesetdevetero mladih iz Vukovarskog dekanata koji su kroz šest večeri u organizaciji Povjerenstva za brak i obitelj

Đakovačko-osječke nadbiskupije i Vukovarskog dekanata pohađali tečaj pripreme za brak od 6. do 22. ožujka 2017. godine. Autor, polazeći od činjenice kako je brak institucija od koje svi očekuju, a u koje se malo ulaže, u istraživanju analizira najvažniju dimenziju za uspjehi brak i sretnu obitelj, religioznost mladih, te pri tome kroz tipologiju (ne) vjernika (praktični vjernici, tradicionalni, prigodni, religiozni i ateisti) prikazuje njihovu religioznost, odnosno prakticiranje vjere, zatim u drugom poglavlju prvog dijela rada prikazuje kritički osvrt mladih Vukovarskog dekanata na sadržaj-područja koja se obrađuju na Tečaju. U drugom dijelu rada autor na temelju višegodišnjih individualnih i grupnih terapija s traumatiziranim braniteljima komparira vrijednosti i vrednote potrebite za stabilnost i kvalitetu braka i obitelji branitelja oboljelih od PTSP-a i današnjih mladih Vukovarskog dekanata. Dakle, uz analizu transgeneracijskog sindroma traumatiziranosti, analizira se i transgeneracijska dimenzija vrednota za brak i obitelj. Treći dio prema Pobudnici Amoris laetitia nastoji pružiti nove pastoralne naglaske, sadržaje i pristupe u pripravi za brak i obitelj, s posebnim osvrtom na utjecaj diktature relativizma, gender revolucije, beskrupuloznog kapitalizma, konzumerističke religioznosti te mentaliteta stvorenog komunističkim nasljeđem; sekularizma, vjerske nepoučenosti, indiferentizma, pasivnosti, klerikalne obojenosti, sakramentalne udaljenosti i nesuživljenosti s Crkvom.

SUDIONICI

Dr. sc. **Gordan Akrap**, Zagreb

Damir Bajsić, dipl. iur. – Memorijalni centar Domovinskog rata Vukovar

Dr. sc. **Julija Barunčić Pletikosić** – Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata

Dr. sc. **Ivana Bendra** – Institut društvenih znanosti Ivo Pilar. Područni centar Vukovar

Dr. sc. **Sandra Cvikić** – Institut društvenih znanosti Ivo Pilar. Područni centar Vukovar

Dr. sc. **Tomislav Ćužić**, Zagreb

Dr. sc. **Stjepan Domjančić** – Ministarstvo obrane Republike Hrvatske

Doc. dr. sc. **Anita Dremel** – Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji

Sanja Držaić Medo, mag. paed. et mag. educ. hist. – Memorijalni centar Domovinskog rata Vukovar

Dr. sc. **Josip Esterajher** – Ured Vijeća za nacionalnu sigurnost

Ivan Fremec, mag. philol. angl. et mag. educ. hist. – Memorijalni centar Domovinskog rata Vukovar

Dr. sc. **Stipe Kljaić** – Hrvatski institut za povijest

Bojnik mr. sc. **Mijo Knezović** – Ministarstvo obrane Republike Hrvatske

Mr. sc. **Zoran Komar** – Veleučilište VERN

Kapetan bojnog broda **Ivica Mandić**, dipl. ing. – Ministarstvo obrane Republike Hrvatske, Hrvatsko vojno učilište „Dr. Franjo Tuđman“

Prof. dr. sc. **Ivan Markešić** – Institut društvenih znanosti Ivo Pilar

Prof. dr. sc. **Renato Matić** – Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji

Prof. dr. sc. **Roko Mišetić** – Hrvatsko katoličko sveučilište

Dr. sc. **Željko Pavić** – Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Odjel za kulturologiju

Brigadir **Andrija Platužić** – Ministarstvo obrane Republike Hrvatske, Hrvatsko vojno učilište „Dr. Franjo Tuđman“

Doc. dr. sc. **Stanislav Šota** – Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu

Prof. dr. sc. **Antun Šundalić** – Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku

Prof. dr. sc. **Sanja Špoljar Vržina** – Institut društvenih znanosti Ivo Pilar

Prof. dr. sc. **Miroslav Tuđman** – Udruga sv. Jurja

General **Željko Živanović** – Ministarstvo obrane Republike Hrvatske, Glavni stožer Oružanih snaga Republike Hrvatske

Prof. dr. sc. **Dražen Živić** – Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Područni centar Vukovar

Prof. dr. sc. **Ozren Žunec** – Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet u Zagrebu

Institut društvenih znanosti
Institute of Social Sciences

IVO

PILAR

